

УДК 343.98

Т.А. ПАЗИНИЧ, канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

С.П. ЛАПТА, канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

В.В. ЗАГОРУЛЬКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРО НОВІТНІ ОЗНАКИ ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ ТА ЇХ КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Ключові слова: новітні ознаки зовнішності людини, криміналістичне значення

В наші часи в суспільстві простежується досить чітка тенденція, яка виражається в прагненні людей максимально виділитися у загальному соціальному потоці. Досить значна кількість громадян (особливо молоді) для того, щоб бути поміченими у натовпі серед інших, намагаються створити відповідний образ. Послуги з пластичної хірургії, новітні досягнення в області косметології, численні салони краси, татуажу, магазини ексклюзивного одягу і взуття, автосалони - це ціла індустрія, головна мета якої задовольнити прагнення громадян бути сучасними, модними, гламурними, креативними, мати вигляд успішної самодостатньої людини. В залежності від соціальної спрямованості, виховання, освіти, матеріального статку, людина обирає такий спосіб індивідуалізації, який прийнятний саме для неї. Особливим масовим попитом зараз користуються послуги з нанесення на тіло татуажу, пірсінг і, так звані, шрамування і таврування. Виходячи з цього, з названими анатомічними ознаками зовнішності може бути і особа, що вчинила злочин, і потерпілий, і особа, яка спостерігала цю подію, і невпізнаний труп. Тому саме ці способи штучної зміни і прикрашання тіла людини, а також значення інформації про них для вирішення завдань розслідування злочинів є предметом даного дослідження.

Вивченню ознак зовнішності людей було присвячено чимало робіт [1-3], але багато питань з освітлення новітніх засобів внесення змін

в неї, і вплив цієї інформації на процес розслідування злочинів залишилися без уваги авторів. Приймаючи до уваги, що дані проблемні питання потребують вирішення, за мету даної роботи поставлено, по-перше, визначення сутності і видів татуажу, пірсінгу і прикрас до нього, шрамування і таврування; по-друге, віднесення цих штучних змін зовнішності до певної групи ознак зовнішності людини в теорії габітології; по-третє, визначення впливу зазначених ознак на вирішення деяких завдань розслідування злочинів (розшук і впізнання особи, визначення тактики спілкування на допиті, особливості призначення експертиз).

Татуювання. Досить тривалий час в нашому суспільстві татуювання на тілі людини сприймалося негативно, як елемент, який свідчить про кримінальне минуле особи, зайве захоплення рок-музикою, або членство в молодіжному угрупованні. Навіть у словниках слово «татуювання» тлумачиться у дещо негативному значенні, як нанесення малюнку наколюванням та втиранням під шкіру фарби; звичай примітивних народів, перейнятий моряками, представниками кримінального світу, музикантами, підлітками [4, с.785]. Але є безперечним той факт, що в сучасному світі малюнок на шкірі людини (якщо він виконаний професійно) розцінюється часто, як прикраса, художній витвір. Крім того, за допомогою введення фарби під шкіру (татуажу) жінки часто корегують риси свого обличчя: змінюють форму брів, губ, підводять очі. За допомогою татуажу маскуються проблемні ділянки шкіри: операційні рубці, пігментні плями, родимки, розтяжки у жінок після вагітності тощо, «забивають» явно кримінальні татуювання.

Пірсінг. Альтернативним засобом виділення людини серед інших є пірсінг - проколювання шкіри на вухах, крилах носу, на губах, бровах, шкіри в області вище пупка, інтимних частинах тіла, язика з наступним всовуванням в отвір різних предметів, таких як «сережки», «гвіздочки», «штанги», «навели» (від англ. navel – пупок – прикраси для пупка), «твісти» (від англ. twist – закручувати – вигнута, у вигляді спіралі штанга) «лабрети» (від англ. labret – губна сережка) [5]. Як і татуювання, пірсінг має давні історичні традиції ще за часів древнього Єгипту, древньої Індії та Римської імперії.

Шрамування (скарифікація, від лат. scarifico – дряпаю) – це спеціальне нанесення розрізів шкіри заданої форми і розміру, в результаті загоювання яких утворюються рубці у вигляді малюнка або візерунка. При цьому для досягнення максимального ефекту в рани можуть втиратися спеціальні хімічні реактиви, зола або рослинні препарати, які значно затримують процес регенерації шкіри, внаслідок чого утворюються більш контрастні рубці. У Європу шрамування прийшло з древньоафриканських племен, де таким чином визначалась приналежність людини до того чи іншого племені. Майстрів шрамування досить мало, і крім художнього чуття, вони повинні володіти основами хірургії. Існує кілька різних технік художнього шрамування. Плаский слабовидимий малюнок із тонких шрамів утворюється внаслідок нанесення розрізів перпендикулярно поверхні шкіри, варіюється лише глибина занурення скальпеля. Рельєфний вигнутий візерунок, що видається над поверхнею шкіри, виникає внаслідок глибоких розрізів, що робляться під нахилом. Малюнок, що представляє собою рельєфні заглиблення в шкірі, утворюється внаслідок видалення (зрізання скальпелем) певних ділянок верхнього шару шкіри [6].

Таврування – це нанесення на шкіру термічних, хімічних, іноді електричних опіків, які несуть у собі певний малюнок або візерунок. За давніх часів таврували лише рабів або злочинців. Наявність тавра на тілі людини вважалась ганьбою, а його носій – вигнанцем суспільства [7]. Але зараз є особи, які свідомо і добровільно «прикрашають» себе таким чином. Останніми двома способами частіше вносять зміни у свою зовнішність особи негроїдної раси в зв'язку з тим, що татування на їх шкірі є непомітним. Але зустрічаються й особи із світлою шкірою, які бажають таким чином продемонструвати не тільки свої естетичні погляди, а ще й витримку і здатність переносити біль.

Загальноприйнятою в криміналістиці є класифікація ознак зовнішності людини на такі види: *анатомічні* (ті, що характеризують особливості форм і будівлі тіла в цілому чи окремих його частин), *функціональні* (особливості рухів тіла, що виявляються при здійсненні визначених дій, особливості мови), *супутні* (особливості одягу, що носить, взуття та аксесуарів). В ко-

жній цій групі ознак в залежності від частоти їх стрічання та місця розташування виділяють особливі та помітні прикмети [8, с.337-338; 9, с.307-308;]. Оскільки татування, пірсінг, шрамування і таврування є стійкими змінами на тілі людини, фактично вони є анатомічними ознаками, які з урахуванням їх характеру та місця знаходження можуть бути визнані як особливі і навіть помітні (якщо знаходяться на відкритих ділянках тіла) прикмети особи. Характерні ознаки прикраси в отворі від пірсінгу у світлі наведеної криміналістичної класифікації повинні бути віднесені до супутніх ознак зовнішності людини. Названі ознаки, поява яких обумовлена певними течіями моди у суспільстві, на наш погляд, можуть ефективно використовуватися при розкритті і розслідуванні злочинів. Адже татування, проколи шкіри від пірсінгу та рубці від шрамування і таврування є особливими прикметами зовнішності людини, які притягають увагу людей. Тому вони добре сприймаються і запам'ятовуються очевидцями злочину (потерпілими і свідками) і можуть ефективно використовуватися для вирішення низки завдань.

Розшук особи. При допиті очевидців злочину з метою встановлення ознак зовнішності невідомого злочинця або зниклого безвісті чи іншої особи треба звертати особливу увагу на наявність у розшукуваного особливих прикмет. Зокрема, це можуть бути татування, проколи шкіри від пірсінгу, рубці від шрамування або таврування. При цьому необхідно детально встановити, на якій ділянці тіла розташована дана ознака та її особливості.

Так, стосовно татувань пропонується наступний перелік питань:

- як виглядав малюнок татуажу, його розмір та колір;
- особливості місця розташування об'єктів на малюнку (якщо їх декілька);
- чи був малюнок одноколовим чи різноколовим (якщо різноколовий, то які кольори були і на яких частинах малюнку);
- чи мав місце надпис під малюнком (якщо так, зміст надпису, форма і особливості виконання літер, пунктуаційні знаки);
- чи мала місце симетрія між частинами в малюнку;
- чи був малюнок татуажу закінчений, ціліс-

ний або мав незавершені елементи малюнку;

- чи є ознаки того, що татуювання нанесене зверху вже існуючого малюнку (одним татуажем «забито» інший).

Якщо допитується близький родич розшукованої особи, можна встановити, де і яким майстром виконувався татуаж (його адреса, телефон), яка застосовувалась технологія і давність нанесення малюнку, вид фарби. В ході допиту свідка-очевидця, потерпілого, а також родича особи зниклої безвісті слід пред'явити для ознайомлення каталоги салонів татуажу з відповідними зображеннями.

Стосовно ознак пірсінгу повинні бути поставлені такі питання:

- на якій ділянці тіла мав місце прокол від пірсінгу;

- чи була вдягнена в отвір прикраса (якщо так, її індивідуальні ознаки: форма розмір, матеріал, з якого виготовлена тощо);

- чи були сліди загоювання проколу в шкірі (припухлість, почервоніння чи інші сліди запалення).

Стосовно шрамування і таврування:

- на якій частині тіла розташований шрам або тавро;

- його вид, форма, розмір, колір;

- чи були на шкірі сліди загоювання.

Ідентифікація особи. Слід зазначити, що пред'явлення для впізнання за ознаками зовнішності, серед яких зазначені татуювання, проколи шкіри від пірсінгу, рубці від шрамування або таврування, не має специфіки тільки, коли об'єктом впізнання виступає труп людини. В цьому випадку вказана особлива прикмета виступає допоміжною ідентифікуючою ознакою.

У випадку, коли впізнанню підлягає жива особа, зовнішність якої має вказані особливості, процедура її ідентифікації дещо ускладнюється. Так, якщо свідок, описуючи зовнішність певної особи, крім інших ознак зовнішності вказує на наявність в неї на закритих ділянках тіла татуювань, проколів шкіри від пірсінгу, рубців, необхідно крім пред'явлення для впізнання проводити огляд такої особи. При цьому в ході пред'явлення для впізнання свідок не повинен бачити дану особливу прикмету на тілі особи, що пред'являється, а впізнати її за іншими ознаками зовнішності. А вже в ході огляду буде за-

фіксований факт наявності у особи даної прикмети та її особливості, що попередньо встановлені в ході допиту свідка, який їх запам'ятав.

Якщо свідок, описуючи зовнішність певної особи, вказує на наявність в неї вищезгаданих помітних прикмет розташованих на відкритих ділянках тіла, необхідно забезпечити пред'явлення для впізнання статистами, які характеризуються наявністю тих самих ознак (аналогічного татуювання, проколу в тому ж місці чи інше), або створити такі умови, при яких вказані ділянки тіла у осіб, що пред'являються, будуть прикриті (рукавичками, коміром светра, шапочками). Інакше буде грубо порушена процедура даної слідчої дії, і її результати не будуть виступати доказами по справі.

В разі, коли свідок крім наявності певного татуювання, проколу в шкірі, шраму чи рубцю не запам'ятав інших ознак зовнішності особи (в силу свого особливого емоційного стану чи об'єктивних умов, в яких він бачив її), необхідно провести детальний допит свідка (з встановленням зазначених вище характеристик особливої прикмети) з наступним освідуванням особи, що підозрюється. Саме таким чином буде встановлений факт наявності у певної особи особливої прикмети та її окремі ознаки. Якщо свідок запам'ятав тільки особливість прикраси в отворі від пірсінгу у особи, пред'являти для впізнання необхідно тільки її в числі інших прикрас даного виду.

Вибір тактики допиту. Метою кожного допиту є одержання *правдивих* показань і в *повному обсязі* обізнаності особи [10, с.4]. З тактичної точки зору ця слідча дія представляє собою процес спілкування слідчого з допитуваною особою, в ході якого слідчий повинен створити емоційну обстановку безконфліктного діалогу, і в результаті отримати необхідну інформацію.

Здавна існує російське прислів'я: «Встречают по одежде, а провожают по уму». Як правило, на допит з'являються особи, яких слідчий бачить вперше. І вміння правильно оцінити зовнішній вигляд людини є дуже важливим для визначення її рис характеру, соціальних установок, і відповідно обрання тактики спілкування з нею. Крім виразу обличчя допитуваного, його настрою, елементів одягу і аксесуарів слідчий повинен звертати увагу на наявність, місце розташування

і зміст малюнку татуажу, розміщення і кількість отворів від пірсінгу, прикраси, які туди вдягнені. Окрему увагу необхідно приділяти особі, яка характеризується наявністю шрамів заданої форми або тавра.

В результаті вивчення спеціальної літератури, а також в ході опитування майстрів салонів, які пропонують послуги з пірсінгу, нанесення тату, шрамування та таврування, було встановлено деякі закономірності, що необхідно враховувати при визначенні тактики спілкування з особами, зовнішність яких характеризується наявністю цих ознак.

1. Тату із зображенням хижаків (часто із роззявленою пащею, кігтями), драконів, агресивних комах (скорпіонів, павуків), отруйних змій, а також черепів людей і тварин наносять особи, які намагаються демонструвати оточуючим свою силу, жорстокість, ненависть, схильність до насильства, готовність до застосування фізичної сили. Парадоксально, але обирають такі малюнки люди, які позбавлені вказаних якостей. Будучи морально й іноді фізично слабкими, вони підсвідомо компенсують відсутність бажаних якостей, і намагаються створити агресивний вигляд. Так, своєю зовнішністю залякує можливих хижаків відома своїм яскравим виглядом комаха Божа корівка.

2. Зображення мультиплікаційних героїв часто наносять особи, які відрізняються комунікативністю, почуттям гумору. Часто людина з таким татуюванням характеризується, як незалежна у своїх вчинках та установках.

3. Анімалізму, тобто зображенням тварин, птахів, риб, плазунів (без хижих ознак), надають перевагу художні натури з розвинутою фантазією, відкриті до спілкування. Серед володарів таких татуювань зустрічають часто особи, які утримують вдома зображених представників фауни.

4. Є татуювання, які несуть в собі певний символ події, яка мала місце в житті особи. Почуття кохання, трауру до померлого може виражати зображення портрету людини. Тату у формі емблем якогось роду військ, виду спорту, професії може свідчити про минуле особи, наявні в неї навички.

5. До проколювання шкіри на обличчі вдаються особи, які підсвідомо прагнуть незалеж-

ності (соціальної, матеріальної, моральної) у родині (підлітки), у навчальних закладах, на роботі та у суспільстві взагалі. Шкіру в області геніталій та соски проколюють особи, для яких має завищене значення їх інтимний бік життя або конкретний статевий партнер. Язик часто проколюють ті, кому подобається відчуття металевого предмету в роті (особи з чуттєвою аномалією, це виключна категорія).

6. До прикрашання свого тіла шрамами і тавруванням вдається обмежене коло молодих людей, які мають головною метою демонструвати оточуючим свою виключну мужність, силу, здатність стійко переносити біль. Сутність цієї демонстрації укладається у вислів «шрами прикрашають справжнього чоловіка». Але, як правило, за прагненням створити певний образ виявляється відсутність бажаних якостей. Процедура нанесення шрамів або тавра передбачає обов'язковою умовою застосування знеболювальних препаратів під час їх нанесення.

Одержання інформації про особу. Татуювання, проколи шкіри від пірсінгу, шрами і тавро можуть бути предметом дослідження багатьох експертиз. Так, шляхом проведення судово-медичної експертизи можна встановити наявність вказаних ознак зовнішності на трупах, які були піддані навіть пізнім трупним змінам (гниттю, муміфікації, жировоску, консервації). Існують технології по відновленню зображень татуажів. Досліджуючи татуаж, можна встановити чи не був даним малюнком «забитий» інший, а також питання стосовно глибини введення фарби та навіть технології нанесення (підручними засобами вводилася фарба або спеціальною апаратурою).

Спеціаліст-психолог, вивчаючи малюнок на тілі людини (тату, шрамування чи таврування), прикраси пірсінгу може скласти не тільки психологічний портрет володаря, наявність в нього вад і відхилень психіки, особливостей соціальної спрямованості, а ще й особливості майстра, який малюнок наносив. Спеціаліст в області мистецтва, історії, мовознавства може допомогти розкрити зміст «закодованих» символів на тілі особи.

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що представники сучасного суспільства часто характеризуються наявністю но-

вітніх ознак зовнішності, які несуть в собі досить об'ємну інформацію. Звісно, не всі шляхи використання даної інформації у розслідуванні злочинів були розглянуті в даній роботі, що залишає досить широке поле для подальших досліджень у цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Криминалистическое описание внешности человека: Учеб. пособие. –М., 1999.
2. Признаки внешности человека и использование информации о них в работе органов внутренних дел: Пособие. –К.: Нац. акад. внутр. дел Украины, 2001.
3. Використання ознак зовнішності людини в розшуковій діяльності ОВС: Метод. рекомендації. –К, 2003.

4. Новейший словарь иностранных слов и выражений. –Мн., 2006.
5. Пирсинг [Электронный ресурс]. -Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. -17.04.2008.
6. Шрамирование [Электронный ресурс]. -Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. -17.04.2008.
7. Повідомлення [Електронний ресурс]. -Режим доступа: <http://bodiart.net/kleimirovanie.html>. -17.04.2008.
8. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: Учебник /Под ред. Р.С. Белкина. –М., 1999.
9. Криминалистика: Учебник /Отв. ред. Н.П. Яблоков. –М.: Изд-во БЕК, 1996.
10. Волобуев А.Ф. Тактика допиту: Лекція. -Х.: Ун-т внутр. справ. 1997.

Пазинич Т.А., Липта С.П., Загоруйко В.В. Про новітні ознаки зовнішності людини та їх криміналістичне значення // Форум права. -2008. -№ 2. –С.394-398 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08ptaikz.pdf>

Розглянуто сутність та види таких ознак зовнішності людини як татуювання, пірсинг, шрамування і таврування; визначено позицію авторів щодо віднесення цих штучних змін зовнішності до певної групи ознак зовнішності людини в теорії габітології, а також вплив зазначених ознак на вирішення деяких завдань розслідування злочинів (розшук та ідентифікація особи, вибір тактики спілкування на допиті, особливості отримання інформації про особу).

Пазинич Т.А., Липта С.П., Загоруйко В.В. Новейшие признаки внешности человека и их криминалистическое значение

Рассмотрены сущность и виды таких признаков внешности человека как татуировка, пирсинг, шрамирование и таврирование; определена позиция авторов относительно группы этих искусственных признаков внешности человека в теории габитологии, а также влияние указанных признаков на решение отдельных задач расследования преступлений (розыск и идентификацию лица, выбор тактики общения в ходе допроса, особенности получения информации о человеке).

Pazynich T.A., Lipta S.P., Zagorul'ko V.V. New attributes of appearance of the person and them criminalistic value

The essence and kinds of such attributes of appearance of the person as a tattoo, piercing, scaring and branding are considered; the position of authors concerning group of these artificial attributes of appearance of the person in the theory habitology, and also influence of the specified attributes on the decision of separate tasks of investigation of crimes (search and identification of the person, a choice of tactics of dialogue is determined during interrogation, feature of reception of the information on the person).